

Garai Renáta: A fátyol túloldalán: szeretet vagy kilátástalanság?

Bevezetés

Megmagyarázhatatlan ragaszkodás a nyilvánvalóan rosszhoz, a folyamatos megalázás és bántalmazás eltűrése, a sértettek szégyenérzete és belebetegedése, míg elkövetői oldalról mindezek kihasználása, a másik legyűrése, alázása, ezzel egyidejűleg pedig a külvilág felé legjobb arcuk mutatása. Egy társnak, egy szülőnek sem lehet bármit. *„Annyira szeretlek, nem tudok nélküled élni!”* – mondja a vádlott, majd megüti, megrugdalja a társát vagy a gyermekeit. De miféle szeretet ez? A ragaszkodás ily módon való kifejezése elég jól titkolja a szeretetet, a bűncselekmények alapvető jellemzője mégis ez.

A családi erőszak bűncselekményét elkövető vádlottak esetében nem felejthetjük azt, hogy itt nem egyszeri orrcsonttörésről vagy indulatkezelési problémákról van szó, hanem egy folyamatos viselkedési modellről méghozzá úgy, hogy mindezt lehetőség szerint tanúk nélkül vigyék véghez, kitolva ezzel a felelősségre vonás időpontját, és a bizonyítás megnehezítését. Az alábbiakban ebből hoztam szemelvényeket.

A családi erőszak felnőtt áldozatai

Házastárs / élettárs bántalmazása

Az ingatlanok belsejében a vádlottak általában nemcsak a sértetteket bántalmazzák, hanem bútorokat, számítástechnikai eszközöket, szerszámokat és egyéb berendezési-felszerelési tárgyakat rongálnak meg vagy borogatnak fel. Egyik ügyben például a vádlott bántalmazás közben összetörte a sértett mobiltelefonját, notebookját, utána pedig ezeket kidobta az ablakon, máskor a sértett laptopját vágta a falhoz annyiszor, hogy az teljesen összetörjön, használhatatlanná váljon; de megtette azt is, hogy a sértettet hajánál fogva kihúzta az ágyból, az arcát tenyérrel megütötte, a haját megtépte, illetve le is vizelte.¹

Az egyik sértett vallomása szerint a párja betegesen féltékeny volt, sokszor elszidta őt mindennek, nekiesett és megragadta a haját, a földre teperte, ököllel ütötte. A bántalmazások után térden állva könyörgött a bocsánatáért, sírt és fogadkozott, hogy soha

többet nem fog előfordulni, aztán persze újabb és újabb események következtek. A sértettnek – a vádlott nyomásának engedve – munkahelyén fel kellett mondania, más személyeknek telefonálni vagy egyéb módon segítséget kérni nem tudott, amikor pedig az ingatlant elhagyni készült, a vádlott őt bezárta. *„Amikor ő ütött én sikongattam, kiabáltam, de hiába mert nem hallották a szomszédok. Próbálta utána összeragasztani a számat ragasztószalaggal. Orvoshoz nem mertem elmenni, féltem, hogy ebből baj lesz. Ekkor a testemen foltok lettek és az arcomon monoklik, ezután hetekig nem tudtam kimenni a házból, de volt hogy rámozgatta az ajtót, a lakásba bezárt engem.”* – mondta el a sértett vallomásaiban. Előfordult, hogy őt a vádlott bokájánál fogva lerángatta az ágyról a szőnyegre, és amikor már összegubózva feküdt akkor is ütötte, bakancssal rúgta a veséjét, hátát, combját, térdén, ahol csak érte, közben folyamatosan becsmélve őt mindennek elhordta. Máskor fejbe és vállon rúgta, ahová csak menekült a lakásban ment utána és minden alkalommal órákon keresztül verte. *„Majd lenyugodott, elsírta magát, ismét bocsánatot kért, utána lefeküdtünk aludni, mert elfáradtunk.”* – mondta el a sértett. A vádlott máskor a szobamérleget vagdosta a társa fejéhez és a lábához, végül ezt úgy hagyta abba, hogy *„nem bántalak többet, mert attól félek megöllek”*, és hogy elmenni ne tudjon, ollóval levágta a sértett kabátjának az ujját, a bőrdzsekijét a nagyfejszével vágta szét, ruháiba úgyszintén belevágott. Az utolsó bántalmazás után a sértett ki tudott menekülni a lakásból, elkezdett rohanni, bokrokban és árokban bujkált, végül beszaladt az erdőbe, mert hallotta és meglátta a vádlott autóját, amivel utána ment. Ott lapult a sötétben kb. fél órát, majd órákig tartó gyaloglással elért a barátnőjéhez akinél az éjszakát töltötte, közben pedig akárhányszor közelített felé egy autó, elbújt ahová csak tudott..., másnap egy gumicsizmában, kabát nélkül, melegítőben és egy pólóban jelent meg a rendőrségen.²

Az emberölésekkel összefüggő kutatások eredményei alapján a párkapcsolati, családi jellemző körében feltétlenül tudni kell, hogy az elkövetők közül sokan az aktuális partnerükkel és a szülőkkel laknak együtt, a párkapcsolattal rendelkezők 45 %-a a partnere sérelmére követte el az emberölést.³ Ezért is kiemelten fontos az ezt megelőző cselekménysorozatok időben történő felismerése és az arra adott haladéktalan büntetőjogi válasz, melyre a kapcsolati erőszak bűncselekményi tényállása preventív jelleggel hathat. Az élet elleni bűncselekmények kiemelt tárgyi súlyúak, s ezeket rendre „kisebb” mértékű bántalmazások előzik meg, de sajnos azokban az esetekben, amikor a kapcsolati erőszaknál súlyosabb bűncselekmény (is) megvalósul, az eljáró hatóságok több esetben hajlamosabbak inkább a legutolsó koncentrálni, így az élet elleni bűncselekményeket megelőző rendszeres bántalmazások elsikkadnak, és tetézi még a bajt, hogy a szociális gondoskodás rendszerszintű anomáliái talán mindenki előtt ismertek.

A szociális szféra egyik szakmai rendezvényén a családon belüli erőszakos esetekkel kapcsolatban felmerülő legvitatottabb problémák a személyiségi jogok, a magas látencia és a magánélethez való jog kérdései voltak, de ugyanilyen problémás a helyzet a családi élet tiszteletben tartása és a beavatkozás szükségessége, a feljelentési kötelezettség, illetve az ezzel kapcsolatos félelmek (munkahelyi, jogi következmények), az etikai dilemmák mérlegelése, az egyéni felelősség és a rendelkezésre álló protokollok alkalmazhatósága kapcsán is. Lényeges kérdés a családon belüli erőszak eseteivel kapcsolatos információk hitelessége, használhatósága, illetve eredete, az információforrás szavahihetősége, relevanciája. A családi erőszak a szomszédoktól és a hatóságoktól távol, főként tanúk nélkül zajlanak, ezért hosszú és göröngyös az út addig, mire lelibben a fátyol, és mögé látunk valamennyire. Meghatározó mondatok és fontos tények hangzanak el informális kommunikációs csatornákon, és ezek létjogosultságát, felhasználásának lehetőségeit, kereteit és korlátait sehol nem szabályozzák. Jogosan merül fel tehát a kérdés, hogy mi a teendő ezekkel a sok esetben létfontosságú információkkal? Meddig jó az ügyfél érdekében személyes meglátás, rálátás szerint „falazni”? Nehéz mérlegelni, hogy a gyakorlati szakemberek meddig nem jelentik az adott eseteket, illetve szabad-e nekik egyáltalán önkényesen állást foglalni, és az egész rendszerrel – sokszor még a törvényekkel is – szélmalom-harcot vívva, magányos hősként küzdeni a családtagok általuk vélt igazáért? Vajon mik azok a határok, amelyeknél már azt állíthatják kimerítették a rendelkezésünkre álló összes lehetőséget? Hogyan és mivel ártanak a legkevesebbet egy családnak, az abban élő gyermekeknek vagy éppen idős szülőknek, nagyszülőknek? Információ-e a „pletyka”, vagyis amelyhez a hivatalos kereteken túl hozzájutnak (szakmai kapcsolatokon keresztül, szomszédoktól, családtagoktól, elejtett mondatokból stb.)? Jelzés értékű-e mindez? Hiteles forrásnak számít-e a nem szakmai keretek között megtudott információ? A családon belüli erőszakkal és különösen a gyermekbántalmazással kapcsolatos esetmunka folyamatának elemzése során felmerült az a nem elhanyagolható kérdés, hogy ki, azaz milyen végzettségű és felkészültségű szakember beszélget el az áldozatokkal, s milyen körülmények között, milyen környezetben teszi ezt? Figyelemmel volt-e az áldozat életkorára, pszichés és kognitív adottságaira, aktuális lelkiállapotára, traumatizáltságára? A családi erőszak milyen hatással van az eseményeket – ha közvetetten is – átélő gyermekekre? ⁴

Szülők, idős családtagok bántalmazása

Az időskorú sértettekre természetesen jellemző, hogy szeretik gyermekeiket, bármilyenek is megbocsátanak nekik, ez viszont bizonyos pont után már nem megy. Általánosságban elmondható a vádlottakról, hogy szüleiket nemcsak félelemben tartják és uralkodnak

felettük, hanem tőlük pénzeket követelnek, nem kevésszer a zsarolás vagy a rablás bűncselekményi tényállását megvalósítva (megj.: a vádirat, az ítélet, valamint a fellebbezés több ügyben is tartalmazza, hogy a vádlott sérüléseket okozva kényszerítette a sértettet a pénz átadására, ez a minősítésekben mégis elenyésző számban jelenik meg).

Az egyik vádlott többször ellopta édesanyja itt-ott rejtegetett pénzét, pedig a sértett támogatta fiát mivel tudta, hogy kizárólag szociális járadékból tartja fenn magát. Egy pénz körüli vita kapcsán a fiúgyermek *„indulatos állapotba került, megragadta édesanyja kezeit, azokat erősen megszorította, majd a ruhásszekrénynek lökte, aki a lendület hatására a földre zuhant. A vádlott ezek után ránehezedett a földön fekvő édesanyjára, karjait lefogta és rángatni kezdte. A sértett megijedt fia viselkedésétől és megpróbálta a rendőrhatóságot értesíteni, azonban nem járt sikerrel, mert a vádlott agresszíven, nagy erővel kitepte a kezéből a telefonkészüléket, édesanyját a nagyszobában lévő ágyra lökte, amitől a sértett fejét az ágy fatámlájába ütötte. A vádlott azonban ezt követően sem hagyott fel a sértett bántalmazásával, hanem az ágyon fekvő édesanyja arcához párnát nyomott azzal a fenyegetéssel, hogy „meghalsz! „a véredet akarom!”* Megint másik alkalommal a vádlott késsel fenyegette és kergette az anyukáját, őt többször hátba csapta, a hűtőben lévő étel nem tetszését kinyilvánítva pedig trágár szidalmazás közepette rángatta ki édesanyját a konyhából és két kezét megfogva belenyomta őt az üres fürdőkádba, a lépcsőházba menekülő sértett felé kartondobozt hajított – rögzíti az ítélet. Ez a vádlott is tagadta édesanyja bántalmazását, hiszen jól tudta, hogy a sértett orvosi segítséget eddig sem kért, sérüléseiről látlelet vagy ellátási lap nem készült.⁵

A családi erőszak gyermek áldozatai

Az elmúlt időszak egyik meghatározó gyermekjogi eseménye a 2017-ben 20 éves gyermekvédelmi törvény⁶ módosítása volt, ez azonban – a törvényjavaslatot bíráló szakemberek szerint – valójában nem alkalmas a tragédiák megelőzésére. A jogszabály megváltoztatása önmagában nem jelent biztosítékot arra, hogy az alapellátásban dolgozók a munkájuk során körültekintően járnak majd el a veszélyeztető magatartások megelőzésében, jelzésében és kezelésében; a tragédiák hátterében pedig az együttműködés problémáin túl a késedelmes vagy nem megfelelő (nem hozzáértő, nem eléggé intenzív vagy nem a problémákra irányuló) beavatkozás húzódik.⁷ A bűncselekmények alkalmazása során sajnálatos módon többször figyelmen kívül marad az a tény, hogy a gyermekek éppúgy sértettjei lehetnek – sőt számos esetben sértettjei is – ezeknek a bűncselekménynek ugyanúgy, mint a házastárs, az élettárs, illetve más hozzátartozók.

Az egyik vádlott és felesége házasságából három gyermek született, majd a család életében rendszeressé váltak a veszekedések, amelyek főként a férfi kávé, kóla és alkoholfogyasztásából eredtek. A viták alkalmával a vádlott kiabált, gyermekeit rendszeresen – „nevelési célzattal” – megütötte, agresszív, kötekedő viselkedést tanúsított, a család életében a lelki terror, szóbeli agresszió szinte mindennapos volt. A feleség az otthon kialakult helyzet miatt kétszer is megpróbált önkézével véget vetni életének, amely miatt hosszabb ideig kórházban tartózkodott, azonban a családban változás nem történt. A vádlott viselkedése később még rosszabbra fordult, egyre több alkoholt fogyasztott, mindenkit megöléssel fenyegetett, illetve feleségét becsmérelte, szidalmazta és ütötte, megrugdosta akkor is, amikor a gyermekek védelmére kelt. A vádlott elviselhetetlen magatartása miatt előfordult, hogy az édesanya és a gyermekek több órán keresztül az utcán sétáltak vagy barátoknál tartózkodtak, ám hazaérkezésüket követően is folytatta a vádlott a kiabálást, további italokat követelt, Fiát fojtogatta, majd az őt vigasztaló édesanyát ócsárolta, máskor pedig feleségét dobta fejbe egy mobiltelefonnal, amitől vérbeszűrődéssel járó sérülést szenvedett. Az ügyben távoltartás elrendelésére is sor került, az édesanya és három gyermeke végül elköltözött (elmenekült) a nagyszülőkhöz. *„A rendelkezésre álló bizonyítékok alapján megállapítható, hogy a vádlott a feszült, konfliktusokkal terhelt családi légkör, az apa-gyermek közötti nem megfelelő kapcsolat kialakításával, a testi fenyegetésekben is megnyilvánuló nevelési módszerek alkalmazásával, gyermekei neveléséből eredő kötelességét súlyosan megszegte, és ezzel mindhárom gyermeke testi, erkölcsi és érzelmi fejlődését veszélyeztette. A vádlott által közvetített helytelen nevelési és viselkedési minta alkalmas arra, hogy a gyermekek saját életük során akár áldozatként, akár elkövetőként természetesnek és célravezetőnek tartsák az akarat testi vagy lelki bántalmazás útján történő érvényesítését.”* – fogalmazott a jogerős ítélet indokolása.⁸

A legkisebbeknek, a legvédtelenebb apróságoknak nem marad más, ők csak tűrnek, miközben reménykednek, de nem értik az egészet. Kilátástalan helyzetük abból is adódik, alappal érezhetik azt, hogy senki nem védi meg őket, hiszen azt tapasztalják, az elkövető a család összes tagját rettegésben tartja, és ha másik szülőjük / nagytestvérük is fél, ők mit tehetnének?

Az egyik ügyben a kiskorú veszélyeztetése körében figyelemre méltó módon indokol a II. fokú bíróság: *A testi erejével évek óta visszaélő, családtagjait bántalmazó, megalázó terhelti magatartás tanúsításával a szülői jogkört gyakorló vádlott súlyosan vétett a jogköréből fakadó kötelessége ellen. A kiskorú sértettek sérülést okozó többszöri bántalmazása súlyos kötelességszegés, mint a kiskorú bármilyen motívumú (türelmetlenség, harag, indulat – nevelési célzat) bántalmazása és megalázása is megengedhetetlen. Nem csak morálisan és*

pedagógiai szempontból súlyosan elítélendő a gyengébb és kiszolgáltatott gyermekek bántalmazása, hanem számos nemzetközi egyezmény és ajánlás is tiltja.⁹ (...) A gyermek személyiségének harmonikus kibontakozásához az szükséges, hogy boldog, szeretetteljes és megértő családi környezetben, légkörben nőjön fel. A nevelés magatartások sorozata, amelyek részben a kiskorú ismereteinek a gyarapítására szolgálnak, részben pedig példamutatáson, viselkedési mintán keresztül hatnak a gyermek személyiségének fejlődésére. Az a tény, hogy a három kiskorú ismétlődően személyesen átélte nevelőapjuk édesanyjukkal szemben tanúsított erőszakosságát, megalázását, sorozatosan elszenvedték a vádlottól a bántalmazásokat, együttesen minősül olyan magatartássorozatnak, ami veszélyeztette a három kiskorú testi, lelki és erkölcsi fejlődését.” - rögzíti ítéletében a törvényszék.¹⁰

Összegzés

A jelenség háttérében húzóó okok miatt nem meglepő, hogy a személy elleni erőszakos cselekmények nagy részét hozzátartozó ellen követik el. Emiatt fontos az, hogy a vészjósló jeleket észrevegyük: ne bagatellizáljuk el a hozzátartozók sérelmére elkövetett „kisebb” bűncselekményeket sem annak érdekében, hogy az elkövető mielőbbi felelősségre vonásával megakadályozzuk a súlyosabb, emberi élet kioltására irányuló magatartásokat.

Az agresszivitás és brutalitás nem megengedett eszköz arra, hogy problémáinkat, nehézségeinket azzal oldjuk meg. Tényként rögzíthető a vizsgált esetek alapján, hogyha elcsattan egy-egy pofon, abból sajnos elég hamar több is lesz. Hol ezért, hol azért. Senki sem rongybaba vagy szexuális segédeszköz, amit a másik fél kedvére használhat. A partnerség, vagyis a jóhiszeműség, valamint a kölcsönös tisztelet, másként fogalmazva a tisztesség minden családi viszonyra és a szexualitásra is érvényes. Jogszerűen senkit nem lehet olyasmire vagy annak eltűrésére kötelezni amit ellenez, mert az már a kényszerítés büntetőjogi tényállását súrolhatja. Mindenkinek felelősséget kell vállalnia tetteiért, ami alól nem lehet mentség és kibúvó a drog vagy az alkohol sem, sőt a következetes bírósági gyakorlatban mindezek súlyosító tényezők. Ilyen állapotban is teljes felelősség terheli az elkövetőt cselekedeteiért, a kapcsolati-hozzátartozói bántalmazások esetén ráadásul ezek többnyire sűrűsödni szoktak, nem pedig megszűnni, hiszen „kéznél van” a már módszeresen meggyötört és önbizalmától megfosztott áldozat.¹¹

Vedd észre! - ez a magyar kezdeményezés egyik jelmondata. Nagyon sokan akkor lépnek ki - vagy próbálnak meg kilépni - a kapcsolatból, amikor már nincsen más lehetőség, mert

valamilyen életveszélyes szituáció alakul ki. Ezen esetekben a bántalmazott mindent hátrahagyva menekül el otthonról, gyakran hivatalos okmányok, pénz és főként tervek nélkül. Lelkileg összetörve, fizikailag bántalmazva, fáradtan, sokszor éhezve, a teljes reménytelenségben találja magát, amit még elviselhetetlenebbé tesz az, ha a gyermek a bántalmazónál maradt. Nehéz ilyet mondani vagy leírni, de fel kell készülni azokra a helyzetekre, amikor lehet, hogy menekülni kell...¹² - foglalja össze üzenetét az áldozatvédelmi kampány.

Lehet közömbösnek lenni a téma kapcsán, lehet félvállról venni ezeket az ügyeket, de biztos vagyok abban, hogy ez csak addig tart, amíg az iratok és az akták helyett bele nem nézünk egy sértett szemébe, mert a lelke tárul elénk. Akkor és ott mindent megértünk.

1[□] Szegedi Járási és Nyomozó Ügyészség B.6786/2015., Szegedi Járásbíróság 13.B.319/2017/8.

2[□] Székesfehérvári Rendőrkapitányság Vizsgálati Osztály 07010/904/2016. bü., Székesfehérvári Járási Ügyészség B.1702/2016., Székesfehérvári Járásbíróság 5.B.420/2016/38., Székesfehérvári Törvényszék mint másodfokú bíróság 1.Bf.75/2017/5.

3[□] Bolyky Orsolya: Az emberölések jogi és kriminológiai jellemzői, különös tekintettel a mentális tényezők büntetőjogi értékelésére. Doktori értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola, Budapest, 2017. 82. o.

4[□] Rajnai Eszter - Mészáros Attila: A szociális szakemberek szakmai támogatása a családon belüli erőszak-ügyekkel kapcsolatban. Szociális Szakmai Szövetség. Az ICSV Magyar Nemzeti Bizottsága. Részlet az útmutatóból.

Forrás:

http://www.3sz.hu/sites/default/files/Utmutato_a_csaladon_beluli_eroszak_esetek_kezelesehez.pdf 7-9. o. (megtekintés és letöltés dátuma: 2018.09.30.)

5[□] Szekszárdi Járási Ügyészség B.1418/2013., Szekszárdi Járásbíróság 12.B.84/2014/21. Ebben az ügyben a főügyészség észlelte, hogy a vádlott folytatólagosan elkövetett zsarolás kísérletét is elkövette, mert erőszakos cselekvősegei jogtalan haszonszerzési törekvésekkel

párosultak, de a másodfokú bíróság helybenhagyta az I. fokú ítéletet. Indokolása szerint „Jóllehet a történeti tények között valóban szerepel, hogy a vádlott minden esetben kölcsönt kért őt gondozó édesanyjától, ez nem jelenti, hogy e törekvését jogtalan haszonszerzési célzat vezértelte (...) az pedig, hogy ezt követően fejtette ki hozzátartozójával szemben az erőszakos magatartásokat nem feltétlenül igazolható célzatosságot takar, sokkal inkább tipizálhatóan indulati cselekményként jellemezhető. (...) Ugyanezen érvek természetszerűleg a vádhatóság által indítványozott rablás megállapításának kizárhatóságára is érvényesek.” Vádlottat végül garázdaság és kapcsolati erőszak miatt mondta ki bűnösnek a bíróság.

6[□] 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.

7[□] Gyurkó Szilvia - Németh Barbara - Sánta Nóra: Gyermekjogi jelentés 2016. Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány. 2017., 5., 10-11. o.

8[□] Győri Járási és Nyomozó Ügyészség B.6005/2016., Győri Járásbíróság B.821/2017/7.

9[□] Ekként az ENSZ a gyermekek jogairól szóló New Yorkban 1989. november 20. napján kelt Gyermekjogi Egyezménye, mely az 1991. évi LXIV. törvény folytán része a magyar jogrendszernek is. Az egyezmény 19. cikkében kimondja, hogy az egyezményben részes tagállamok megtesznek minden arra alkalmas törvénykezés, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermekeket az erőszak, támadás, fizikai és lelki durvaság, elhagyás és elhanyagolás, a rossz bánásmód és kizsákmányolás - ide értve a nemi erőszakot is - bármilyen formájától, mindaddig, amíg szüleinek, valamelyik szülőjének, illetve törvényes képviselőjének, vagy bármely más olyan személynek - akinél elhelyezték - felügyelete alatt áll.

A hazai jogban a gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) 6. § (5) bekezdése összhangban az ENSZ egyezmény fent idézett cikkeivel a gyermeki jogok között alapelveként szögezi le, hogy a gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással - fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal -, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek vethető alá kínzásnak, testi fenyegetésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak.

10[□] Miskolci Járási és Nyomozó Ügyészség B.1340/2014., Miskolci Járásbíróság 38.B.3287/2015/20., Miskolci Törvényszék mint másodfokú bíróság 14.Bf.212/2017/3.

11[□] Ökumenikus Segélyszervezet: Vedd észre, ha valami nincs rendben!

<https://www.segelyszervezet.hu/hu/veddeszrekampany> (megtekintés és letöltés: 2018.09.20.)

12[□] Az Ökumenikus Segélyszervezet az Emberi Erőforrások Minisztériumának támogatásával 2014-ben társadalmi célú kampányt indított a kapcsolati erőszak ellen.

Forrás. <https://www.segelyszervezet.hu/hu/veddeszrekampany> (megtekintés és letöltés: 2018.09.20.)